

*Erdély Miklós:
Hurokfilm installáció,
digitális rekonstrukció,
C3 1983 / 2014, loop, néma*

FÁM ERIKA

A videó kontinuitásáról

A sepsiszentgyörgyi Magma Kortárs Művészeti Kiállítótér sajátos kiállítás helyszíne: a budapesti C3 Kulturális és Kommunikációs Központ Alapítvány videoállományának, videoarchívumának válogatott munkáit mutatja be, Kozma Éva és Peternák Miklós kurátori munkájának köszönhetően. A *Videó: akkor és most / Video: then and now* című kiállítás olyan keresztmetszetét kínálja a magyar videoművészet, videotörténet sajátos világának, amely nemcsak kronologikus vonalvezetés mentén halad, hanem a műfaji sokszínűség megmutatására is fókuszál.

A kiállítás különlegessége, hogy kizárólag időalapú, mozgóképes alkotásokat mutat be, amelyek képernyő-függő digitalizált művek, és egyértelműen az elektromos hordozók összefüggésrendszerében válhatnak láthatóvá. Többszörös kiszolgáltatottságukban a videoművek törékenyek, sérülékenyek, és korlátozottságuk nemcsak időbeli határaikra vonatkozik, még ha végtelen ismétlésre állítható is a visszajátszás, hanem technológiai és infrastrukturális közegre is szükség van az elérhetőségükhöz, mobilitásuk lényegesen korlátozott egy állóképhez viszonyítva.

Hogyan születik újjá?

A videoművészet megjelenése nagy vonalakban egyidős a videokamera és a videolejátszó készülékek piacon való megjelenésével, a mozgóképkészítés ekkor már nemcsak a filmgyárak privilégiuma, a szakavatott filmesek zárt ajtósa világa. A '60-as évek végétől egyre többek kezébe került videokamera, sok esetben egyszerűen csak a fényképezőgépet helyettesítette, családi mozgókép-albumok létrehozásának céljával, de lehetőség nyílt a kísérletezésre is, és megszüle-

FÁM ERIKA (1973, Sepsiszentgyörgy), a BBTE filozófia szakán végzett, Münchenben folytatta posztgraduális tanulmányait, Nürnberg-Erlangenben írta doktori disszertációját. Filmes tárgyú írásait romániai magyar lapokban, az Apertúrában, a Csigalépcsőben közölte. A mozgóképek és filmművészet oktató CD szerzője, a Torony dokumentumfilm rendezője. Sepsiszentgyörgyön él, a Magma Kortárs Művészeti Kiállítótér munkatársa.

tett egy új vizuális műfaj. Ekkor még nagyon szűk réteget érintett, majd egyre több képzőművész érezte vonzónak a mozgóképben való kifejezés lehetőségét, amely nem jelentett semmilyen műfaji kötöttséget és nem akart megfelelni semmiféle filmes követelménynek. Bár nagyszerű lehetőségnek tűnt a videó mint műfaj, szűkebb alkotóréteg számára jelentett kihívást, míg a nagyközön-

ség, a befogadók elsősorban a videolejátszók nyújtotta kényelmet élvezték; e szerepet később a házimozsi vette át, és a '90-es évektől a multimedialitás és az intermedialitás egyik eszköze lett csupán a videó.

Az okostelefonokkal új korszak indult a videó történetében, hiszen a privát videók ma már teljesen természetes részei a mindennapi képpalkotási szokásainknak; mindenféle művészi indíttatás nélkül, mintegy kulturális, társadalmi lét-szükségleteink egyikévé nőtte ki magát a videók készítése. Olyan technikailag jól felszerelt társadalmi körülmények között élünk, hogy a videók mobilitása, megosztása, nézettsége exponenciálisan megnövekedhetett – minimális erőfeszítés árán –, egy sajátos videó-univerzum jött létre, a számítógépes hálózatoknak, a közösségi oldalaknak, valamint a személyes felszereltségünknek köszönhetően. Soha ilyen mennyiségű mozgóképanyag nem volt mozgásban, mint ma, és soha ekkora tömegekhez nem jutott el. A videó reneszánszát éljük. A műfaj továbbfejlesztette magát, ma már nemcsak a facebook-on megosztott videotartalmak népszerűek, hanem a youtube-on aktív megszámlálhatatlan vlogger, azaz video-blogger jelentet meg naponta videókat, köztük jó néhányan többmillió nézettségnek örvendenek.

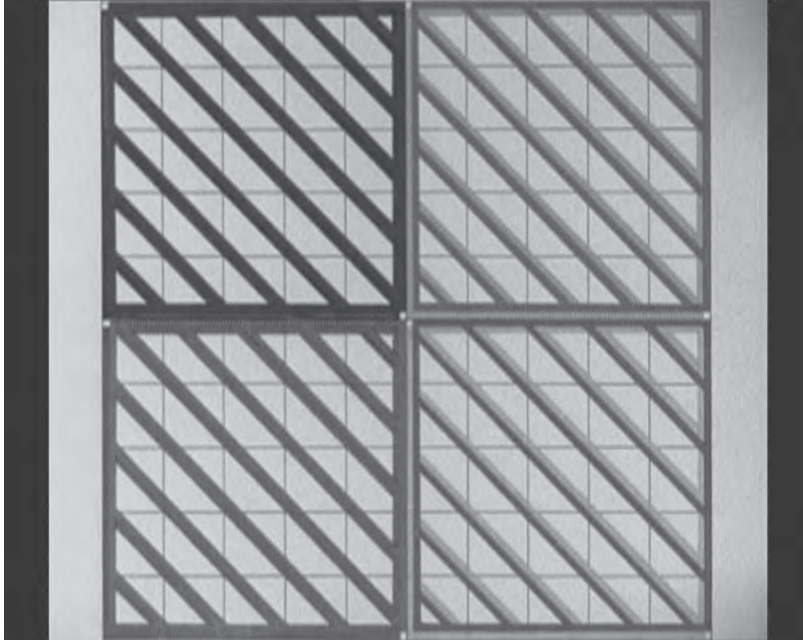
Természetesen korántsem használják ki a ma videósai a videóban rejlő nagyszerű technikai lehetőségeket, de az már csupán az oktatási rendszer felelőssége, hogy az iskolákban ne csak írni és olvasni tanítsák meg a gyermekeket, hanem a képi tartalmak megértésére és létrehozására is felkészítsék a fiatal generációt.

Bódy Gábor 1983-ban a ready-made-ek, késztermék-képek kapcsán jósolja meg, vetíti előre azt a kort, amikor nem feltétlenül lesz szükség saját készítésű videókra. Bár a saját készítésű videók kora nem szűnt meg és nagy valószínűséggel nem is fog megszűnni, beigazolódtott, hogy ma már egyre több konzerv-kész videót használunk, továbbítunk, de nagyon sokszor átírunk, értelmezünk, rekontextualizálunk vagy éppen GIF-et készítünk belőlük.

„Nemsokára bekövetkezhet, hogy feleslegessé válik minden egyéni forgatás, és pusztán a televíziókból vett »ready made« képekre, mint egy szótárra támaszkodva, kifejezhe-

*KissPál Szabolcs:
Edging, 2003, loop, sztereó*

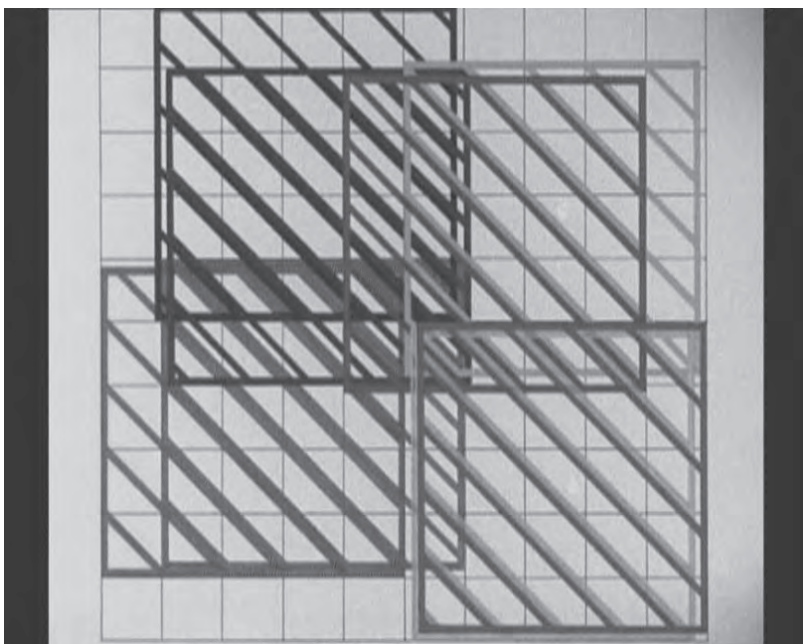

tővé válnak gondolataink...” (BÓDY GÁBOR: Jelentéstulajdonítások a kine-
matográfiában, in *Végtelen kép*, Pesti
Szalon, Budapest, 1996, 21. oldal)

A magyar videó(art)

A magyar videózás és ezzel együtt a magyar videoművészet a hetvenes évek elején vette kezdetét, amikor nagyon szigorúan állami ellenőrzés alatt állt. A videót, mint a legtöbb más európai országban, Magyarországon is a képzőművészek fedezték fel. Az első videó Bódy Gábor nevéhez kötődik, a mű címe *Végtelen tükröződés*, a *Négy bagatell* című filmjében látható. A videoművészetet később Hajas Tibor, Szirtes János, Erdély Miklós, Maurer Dóra neve fémjelzi, s alakulásában kiemelkedő szerepe volt a Balázs Béla Stúdióknak is. További jelentős magyar alkotók: Forgács Péter, Hegedűs Ágnes, Lux Antal, Nemes Csaba, Németh Hajnal, Pásztor Erika Katalina, Peternák Miklós, Révész L. László, Sárosi Anita, Sugár János.

Nem lehet hivatkozni a magyar videó sajátos jellegére, hiszen olyan individualista alkotásokról van szó, amelyek nem egy stílusirányzat vagy egy jól meghatározott koncepció mentén haladnak. Közösnek az összetéveszthetetlen európai, illetve kelet-európai lenyomatuk tekinthető, továbbá az, hogy számos dokumentarista valóságelemből építkeznek, illetve minimalizmusuk is nyilvánvaló. Nem a bravúrkodás vagy a lenyűgözés a szándékuk, hanem

51

Maurer Dóra: Térfestés, Buchberg projekt, a film digitálisan restaurált, szerzői változata, Maurer Dóra engedélyével, BBS / C3, 1982–1983 / 2016, 30', hangos

meglehetősen puritán eszközökkel próbálnak olyan összefüggéseket megvilágítani, amelyeket a mindennapi vizualitásunk megkerül vagy nem vesz észre; leginkább felvagy lefokozzák a valóság ritmusát, hogy láthatóvá váljanak a még meg nem kérdőjelezett evidenciák.

Videós alkotói csoportosulások ritkábban alakultak ki, főként napjainkban, amikor az egyéni alkotás került előtérbe, de ez nem zárja ki a többszerzős munkák létrejöttét, illetve számos olyan nemzetközi fórum létezik ma már, ahol találkozhatnak, együtt gondolkodhatnak, és megmérettethetnek a videoművészet képviselői.

Használati útmutatás egy mozgókép-kiállításhoz

A C3 Kulturális és Kommunikációs Központ Alapítvány céljai közé tartozik, hogy gyűjteményében megőrizze, digitalizálja, interneten is elérhetővé tegye a nagyközönség számára a legjelentősebb magyar médiaművészeti alkotásokat, ezek közt videomunkákat is.

A Magma Kortárs Művészeti Kiállítótér négy termében huszonnolc alkotó negyvenhat műve látható, ezek harminc hordozó közvetítésével jutnak el a látogatókhoz, emellett igénybe vehető a video-kutatósarok, néhány DVD és a C3 online katalógusa és archívuma is.

A Magma termeiben számos képernyőn villognak már korábban elindított, végtelen (napi nyolcórás) körforgásra állított mozgóképek. Aligha lehet olyan kényelmesen körbepárjálni egy ilyen kiállítást, mint egy olyan teret, ahol csak állóképekkel találkozunk. Kicsit olyan ez, mintha egy sok képernyős moziterembe lépnénk be, de nem helytálló a hasonlat, mert bár valóban sok képernyő van, sok mozgóképes anyag jelenik meg, itt nincs elsötétítve a tér és nincsenek székek, nincs a vetítésnek kezdete és vége, és mozijegyet sem kell venni. Inkább olyan ez, mintha sok ablakból – Alberti metaforájával élve (Alberti: „mintha ablakon néznénk ki, úgy kell a síkra vetíteni a látványt, s az ablak kerete választja le a képet környezetétől”) tekinthetnénk ki számos másik hely és idő koordinátával definiálható ismeretlen világba, ahol éppen történik valami. Semmiképp sem

*Peternák Zsigmond:
Möbius-tér, 2008,
13'05", sztereó*

Helikális forgófejeket használnak, ez ma

helical ... – Helical rotating heads are us

televízió vevő a legbonyolultabb készülé

–The colour television set is the mo

! talán ez is megoldható!

sc this too can be solved.

időzhetünk mindegyik munkánál annyit, amennyit egyenként megkívánának, inkább csak belekóstolhatunk az élménybe, az érzésbe, hiszen többnapos jelenlétet és figyelmet követelne a teljes anyag befogadása. Inkább hagyatkozhatunk a videomunkák képi vonzóerejére, arra a képi-mágneses-térre, amely körülengli az alkotásokat, és ha engedünk vonzásuknak, minden bizonnyal közel kerülhetünk ahhoz a néhányhoz, amelyre időt szánunk és hagyjuk, hogy megszólítson.

A kiállított videomunkák révén visszaléphetünk az időben, hiszen a magyar videokészítés legkorábbi időszakából is találkozhatunk alkotásokkal, így többek közt Bódy Gábor, Maurer Dóra, illetve Erdély Miklós korai műveit is láthatjuk. A *Térfestés* Maurer Dóra egyik legismertebb alkotása: egy valódi kastélytér sajátos kifestése adott terv alapján. A harmincperces mozgóképanyag egy munkafolyamat lenyomata, amely mérnöki munka, újszerű kompozíció, egy új teret alkot, egy új kastélyt hoz létre.

Erdélyi Miklós installációja Super 8-as hurokfilm, amely Bernáth Aurél *Reggel* című festményét használja háttérnek, ami előtt egy mozgó emberi árnyék jelenik meg, bár nem megy el senki a projektor előtt. Bódy Gábor több videójából válogathat az, aki a DVD-lejátszó asztalánál foglal helyet: ezek javarészt filmes kísérletek, s Bódy tanulmányokat, számos jegyzetet is fűzött hozzájuk filmelméleti kutatásai során.

53

Sugár János:
A halhatatlan tettesek,
videopera, zene: Litván
Gábor, 1988, 30'33", hangos

Kép és hang hangsúlyos találkozási felületeként több olyan videomunkát láthatunk, ahol a zene – több alkalommal is az opera műfaja – ad sajátos meghosszabbítást a mozgóképanyaghoz. Sugár János videooperája videotechnikus szakemberekkel készített interjúkat használt partitúraként, ezekre Litván Gábor szerzett zenét, és hivatásos operaénekesek éneklék el. De nemcsak zenei élményről, hanem a képkészítés folyamatáról is készült dokumentatív videó, mint például Peternák Zsigmond videója Csörgő Attila Möbius-szalag-létrehozásáról.

A kísérleti jellegű munkák közül kiemelhető az a kollektív alkotás, amelyet a Magyar Képzőművészeti Egyetem intermédiá szakos hallgatói készítettek. Több évfolyam diákjainak közös munkája ez: 16-os és 35-ös filmszalagra, celluloidra rajzoltak, festettek, karcoltak, újszerű hatásokat, tartalmakat, képélményeket keresve. A nyersanyagot, mely hulladék filmanyag, afféle found footage film, újszerűen használják, alakítják át.

Egészen friss, aktuális videomunkák is láthatók, ezek egy része egykori vagy jelenlegi intermédiá szakos hallgatók munkája, többnyire videokísérletek, szín és forma határbon-tások, montázspróbálkozások. Aktuálpolitikai, illetve társadalmi vonatkozású, töltetű videók, többnyire az emigráns-sors kérdését boncolgatják, különböző megközelítésekben. Katarina Sevic *Könnyű és gyors magyarul* című alkotása egy magyar nyelvkönyv mondatait jeleníti meg Újvidék sajátos helyszínein. Hámos Gusztáv emigránsként próbálja elmagyarázni idegeneknek vagy akár földönkívülieknek, hogy mit is jelent a magyar himnusz és a Szózat, amelyeket szilveszterkor egymás közvetlen közelében hallhatunk.

Társadalmi jelentéstartalmakkal teli alkotás Esterházy Marcell *v.p.n. v2.0.* című videója, amely egy felgyorsított felvétel, és a generációk közti fázis- és ritmuseltolódás lenyomatait próbálja átmenteni. A nagypapa lényegesen lassabban eszik a többiekénél, és ahhoz, hogy a nagypapa ritmusát normálisra srófolja, felpörgeti az összes többi családtag mozdulatát. Már-már gecszerű, komikus hangulatú lesz a videó a mozgásritmusok különbözőségének és sebességének tulajdoníthatóan, magában hordozva az átjárhatatlanságot a családtagok privát világa között.

Katarina Ševic:
Könnyű és gyors –
magyarul,
2004, 13', sztereó

“EASY AND FAST - HUNGARIAN”

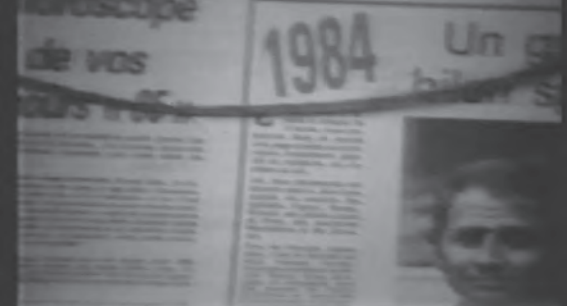
Videók aurájában

A 20. század első felében Walter Benjamin *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában* című művében többször is hangsúlyozza, hogy a műalkotás aurája eltűnik a reprodukció során. Mindenképpen hálásnak kell lennünk Benjaminsnak, hogy megteremtette a műalkotás aurájának a terminusát, mert minden valódi alkotásnak, amelynek van ereje, egyértelműen aurája is van, és ez érvényes a reprodukált, illetve a digitális, technikai hordozókon közvetített munkákra is. A videóknak is van aurájuk. Ennek köszönhetően érezzük, hogy közelebb léphetünk és megengedhetjük magunknak, hogy részeltessünk az aurából és magunkkal vihessünk valamit belőle.

Megrázó erejű alkotás Németh Hajnal *Összeomlás – passzív interjú* című munkája. Hetvenperces videoinstalláció, operafilm, amely autóbalesetek túlélőinek interjú-szövegeit használta fel egy nem mindennapi opera létrehozásához; a zenei keret teljes egészében megfelel a műfaji elvárásoknak, azonban az összes többi összetevő szokatlan, bizarr. Elsősorban azok a vallomásos interjúszövegek hatnak, amelyeket soha nem énekelnének el a túlélők, viszont operaénekesek által előadva egészen új jelentéssel bővülnek, sőt átminősülnek, fokozódik az egyszerű mondatok ereje, a tragikum sokkal relevánsabb módon mutatkozik meg. Nemcsak a szöveg szokatlan Németh Hajnal munkájában, hanem a valódi operaénekesek hétköznapi öltözéke is, és még meghökkentőbb a háttér, a tér, amelyben mindezeket láthatjuk: egy BMW gyár, melyben rendes munkaritmusban dolgoznak az alkalmazottak. Minden autóbaleset egészen új értelmet nyer ebben a video-kontextusban, természetesen a túlélők vonatkozásában és a tragikum mellett egy transzcendentális dimenzió is megjelenik, illetve az életbe vetett hit találkozik a kapitalista termelő-fogyasztó társadalom hatékonyságával, profitorientáltságával.

Lenyűgöző és csodálkozásra készítő alkotás KissPál Szabolcs *Edging* című videója. A madarak röptéről készül felvételekkel alkot egy olyan sémát, hálót, amely teljes lefedésben mutatja a vetített kép keretéből ki- és oda brepülő madarak útját, azaz pontosan onnan repül be a következő madár, ahonnan az előző madár kirepült. A természetben ez

Hámos Gusztáv:
1984 utolsó napja,
1985, 6'04", sztereó

aligha történhetne meg, a valószínűségi számítás eszköztárát használva kizárt, lehetetlen, éppen ezért válik különleges élménnyé, hogy eldobott labdák módjára repülnek a madarak pontosan meghatározott pályákon; valaki, akárki, láthatatlanul irányítja őket. Ezt a hatást természetesen számítógépes képszerkesztéssel éri el a szerző. A videomunka tiszta szerkezeti felépítése határozza meg javarészt a szédületesen szép, nehezen követhető irányvonalak játékát, zenéjét, ritmusát. A mozgóképek csak az égen repülő madarakat látatják, sok helyszín és sokféle madár jelenik meg a vetített falfelületen, amelynek az elhelyezése is kategorikusan felerősíti az alkotás hatásfokát, hiszen a vetített kép függőleges keretrészei egybeesnek a Magma lépcsőháza falfelületének határaival és olybá tűnik, mintha a madarak nekicsapódna a falnak és leesve visszarepülnének, mintha valóban labdaszerűen viselkednének, a sérülés, a veszély, a zuhanás képzetét hangsúlyozva. A kép, a mindenkori kép keretproblémáját is kiválóan tárgyalja KissPál alkotása, olyan kérdéseket tesz fel, amelyek a mindenkori alkotó számára folyamatosan jelen vannak, nevezetesen, ahhoz, hogy képet alkossunk, azaz kiemeljük, folyamatosan le kell mondanunk, ki kell zárunk. Mi az, ami a képben marad, és mi az, ami nem kerül be? Az off-screen, a hors champ éppolyan fontos a képi tartalmak, a jelentésrétegek létrejöttében, mint a kép látható összetevői, ahogyan azt Gilles Deleuze fogalmazza meg a *Mozgás-kép* című művében. A keret szükséges része a képnek. Keret nélkül nem létezik a kép. A madarak röpte csak akkor válik tartalommal, ha találkozik a kerettel, azzal a későbbi kerettel, amely egyáltalán nem szólhatott bele röptük irányába és egyáltalán nem korlátozta azt. A madarak realitását felülírja a keret realitása, minden más realitást ellenpontos a keret, mert minden alárendelődik létének, a kép tartalma, szerkezete; a kép világát mintha egyedül a keret determinálná.

A Magmában nemcsak állva nézhetünk mozgóképeket és sétálgatva, peripatetikusan viszonyulhatunk, élvezhetjük befogadói státusunkat, hanem elhelyezkedhetünk a bejárat-hoz közel elhelyezett székeken is, válogathatunk a videokínálatból, és szakíthatunk időt egy hosszabb találkozásra is a valamikori magyar video-art nagyjáival.

(A kiállítás 2017. április 23. és május 26. közt volt látogatható.)

MKE Intermédia:
hagyományos filmkészítés.
Válogatás a Rigó Mária
kurzusán készült
munkákból, 2010–2015

Bibliográfia

ALBERTI, LEON BATTISTA: *A festészetről* (Della pittura, 1436), fordította: Hajnóczi István, Budapest, Balassi Kiadó, 1997.

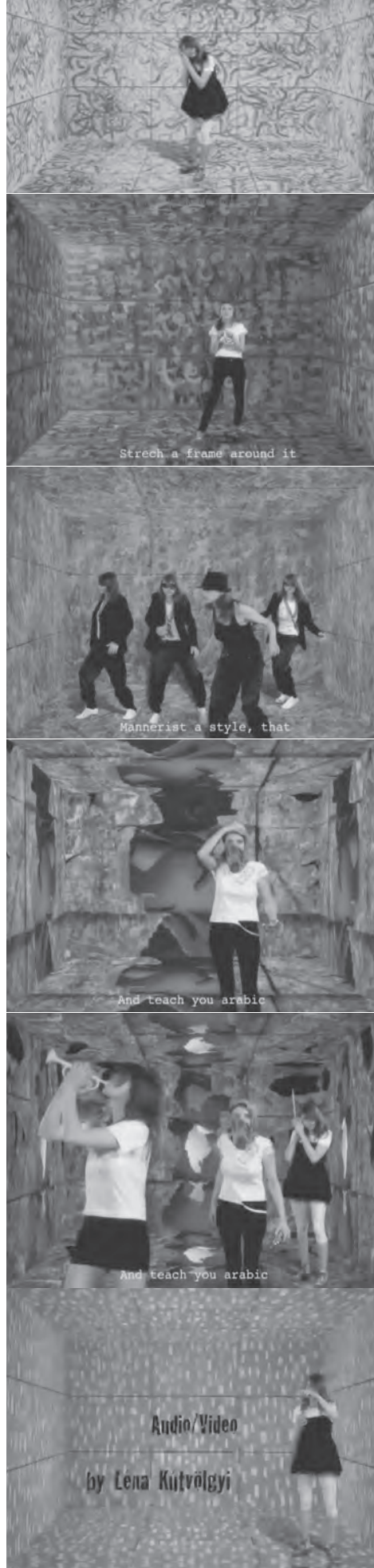
BENJAMIN, WALTER: *A műalkotás a technikai reprodukálhatóság korában*, in http://www.aura.c3.hu/walter_benjamin.html

BÓDY GÁBOR: Jelentéstulajdonítások a kinematográfiában, in *Végtelen kép*, Pesti Szalon, Budapest, 1996.

DELEUZE, GILLES: *A mozgás-kép*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001.

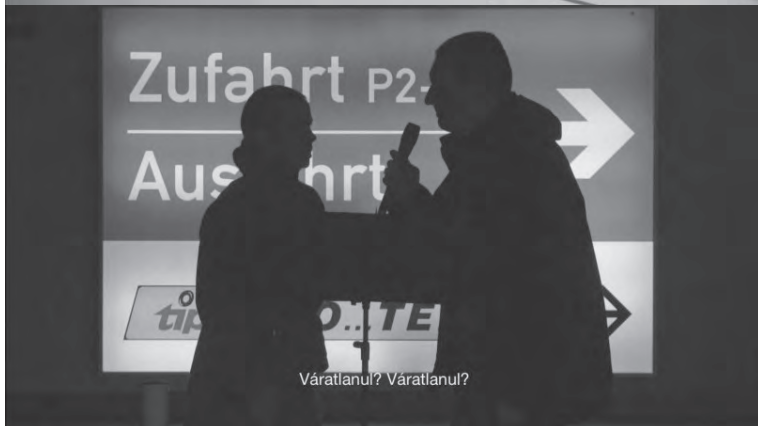

*Kútvolgyi Léna:
Pixeltwister, 2008,
2'59", sztereó*

Egy korábbi telefonálásról?

Váratlanul? Váratlanul?

Aztán kitisztult a levegő?

Megint előről kezdheted?

Az első vezetés emlékeztetés?